

Колектив авторів

Керівник авторського колективу д.е.н., професор **Л.О. Примостка** (вступ; розділ 1; п.п.2.4; 5.1–5.3; 5.7; п.п. 6.1–6.5 у співавторстві; розділ 7; п.п. 8.3–8.7; п.п. 10.4 – у співавторстві; п.п. 11.1, 11.3; п.п. 12.1, 12.2, 12.4), к.е.н., професор **І.В. Краснова** (розділ 4, п.п. 4.5 – у співавторстві), д.е.н., професор **О.О.Примостка** (п.п. 2.1– 2.2), к.е.н., доцент **В.В. Лавренюк** (п.п. 5.5–5.6; п.п. 10.1–10.3, 10.5), к.е.н., доцент **П.М. Чуб** (розділ 3; п.п. 5.4; п.п. 6.3–6.5 у співавторстві), к.е.н., доцент **А.В. Нікітін** (п.п. 11.4), к.е.н., доцент **В.Г. Шевалдіна** (п.п. 4.5 – у співавторстві), к.е.н., доцент **О.І. Шварц** (розділ 9), к.е.н., доцент **А.М. Суторміна** (п.п. 8.1 у співавторстві), к.е.н., доцент **К.М. Суторміна** (п.п. 10.4 у співавторстві), к.ф.н., доцент **Є.В. Позднишев** (п.п. 11.5), к.е.н. **Н.С Білань** (п.п. 6.1–6.2 у співавторстві, 8.1 у співавторстві; 8.2), к.е.н. **А.О. Примостка** (п.п. 12.3), **М.Я. Білань** (п.п. 2.3), **І.В. Домінова** (п.п.11.2).

Рецензенти

О. І. Береславська, д.е.н., проф.
(Університет державної фіскальної служби України)

О. Д. Вовчак, д.е.н., проф.
(ДВНЗ «Університет банківської справи»)

О. О. Терещенко, д.е.н., проф.
(Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана)

Редакційна колегія фінансово-економічного факультету

Голова редакційної колегії: Хлівний В. К., проф., к.е.н.

Відповідальний секретар редакційної колегії: Мурашко О. В., доц., к.е.н.

Члени редакційної колегії: Аржевітін С. М., д.е.н.; Гаманкова О. О., проф., д.е.н.; Гапонюк М. А., проф., к.е.н.; Майорова Т. В., проф., д.е.н.; Опарін В. М., проф., д.е.н.; Примостка Л. О., проф., д.е.н.; Терещенко О. О., проф., д.е.н.; Федосов В. М., проф., д.е.н.

Рекомендовано до друку Вченою радою КНЕУ
Протокол № 9 від 22.06.2017

У 67 Управління банківськими ризиками [Електронний ресурс]: підручник /
Л. О. Примостка, І. В. Краснова, В. В. Лавренюк та ін. — Київ : КНЕУ, 2018.
— 535, [1] с.
ISBN 978-966-926-201-1

Підручник підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Управління банківськими ризиками», включеної до навчального плану підготовки магістрів з банківської справи. У підручнику викладено питання економічної сутності та класифікації ризиків у банківській сфері; принципи побудови та складові системи ризик-менеджменту в банку; прийоми ідентифікації та оцінювання банківських ризиків; методи управління ризиками; інструментарій управління ринковими ризиками; механізми хеджування ризиків; особливості оцінювання системного та комплаєнс ризиків; процедури контролю та моніторингу банківських ризиків. Матеріал викладено з урахуванням вимог Національного банку України щодо організації систем ризик-менеджменту у вітчизняних банках та міжнародного досвіду управління банківськими ризиками. Розгляд базових положень супроводжується значною кількістю прикладів.

Підручник дозволить сформувати системні знання з теорії та практики управління банківськими ризиками, вивчити методи ідентифікації, оцінювання, контролю та моніторингу банківських ризиків, оволодіти навичками раціональної організації систем ризик-менеджменту в банках.

Для студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей магістерського рівня підготовки, аспірантів, викладачів, спеціалістів банківської системи.

УДК 336.71:005.52:005.334(075.8)

Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється

ISBN 978-966-926-201-1

© Л. О. Примостка, І. В. Краснова,
В. В. Лавренюк та ін., 2018
© КНЕУ, 2018

Розділ 6. УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ	224
6.1. Економічна сутність та класифікація ринкових ризиків банку	224
6.2. Методи прогнозування та оцінювання ринкових ризиків банку	232
6.3. Портфельний підхід до управління ризиком цінних паперів банку	244
6.4. Модель САРМ та диверсифікація портфельного ризику	251
6.5. Ефективність управління фондовим ризиком та портфелем цінних паперів банку	261
Розділ 7. ХЕДЖУВАННЯ ПРОЦЕНТНОГО РИЗИКУ БАНКУ	268
7.1. Ринок похідних фінансових інструментів та його роль в хеджуванні ризиків	268
7.1.1. Загальна характеристика похідних фінансових інструментів	268
7.1.2. Форвардні контракти	274
7.1.3. Ф'ючерсні контракти	278
7.1.4. Загальна характеристика опціонів	283
7.1.5. Своп-контракти	286
7.2. Зміст та інструментарій хеджування ризиків	288
7.3. Хеджування процентного ризику у банку за допомогою форвардних контрактів	294
7.4. Хеджування ф'ючерсами процентних ставок	301
7.5. Опціони процентних ставок як інструменти хеджування ризику	306
7.6. Хеджування процентного ризику банку на основі своп-контрактів	312
7.7. Портфельний підхід до хеджування	317
Розділ 8. ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ БАНКУ	327
8.1. Валютний ризик та розрахунок VaR-оцінок параметричними методами	327
8.2. Непараметричні методи розрахунку VaR-оцінок валютного ризику	337
8.3. Хеджування валютного ризику форвардними контрактами	345
8.4. Хеджування валютного ризику банку за допомогою валютних ф'ючерсів	350
8.5. Валютні опціони як інструменти хеджування ризиків	357
8.6. Хеджування валютного ризику за допомогою своп-контрактів	362
8.7. Ефективність операцій хеджування ризиків	366
Розділ 9. УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ	378
9.1. Сутність ризику ліквідності та його зв'язок з іншими банківськими ризиками	378
9.2. Використання нормативів Національного банку України для оцінювання ризику ліквідності	383
9.3. Коефіцієнти ліквідності Базельського комітету з банківського нагляду	387
9.4. Коефіцієнтно-структурний аналіз ризику ліквідності банку	389
9.5. Аналіз розривів ліквідності	392
9.6. Моделювання залишків мінливих пасивів та активів в процесі управління ризиком ліквідності	396

Розділ 6

УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМИ РИЗИКАМИ У БАНКУ

Після вивчення цього розділу Ви будете знати:

- ✓ сутність та джерела виникнення ринкових ризиків;
- ✓ класифікацію ринкових ризиків;
- ✓ методи прогнозування та оцінювання ринкових ризиків;
- ✓ особливості управління ринковими ризиками в банку;
- ✓ методи управління ризиком зміни вартості цінних паперів;
- ✓ портфельний підхід до управління фондовими ризиками;
- ✓ сутність диверсифікації портфельного ризику та модель Г. Марковіца;
- ✓ зміст цінової моделі ринку капіталу (CAPM);
- ✓ різновиди β -коефіцієнта цінного папера та методи їх обчислення;
- ✓ коефіцієнти ефективності управління ризиком портфеля цінних паперів банку.

6.1. Економічна сутність та класифікація ринкових ризиків банку

Ринкові ризики виникають у результаті зміни цін на фінансові інструменти (фінансові активи) та формуються на фінансовому ринку. Впливу ринкових ризиків на діяльність банків приділяється значна увага як в міжнародній, так й у вітчизняній практиці. Несприятлива зміна цін на фізичні активи, які перебувають у власності учасника ринку, призводить до появи товарних ризиків. Тут ідеться про реальні активи, тобто фінансові інструменти або товари, які можуть обліковуватися як за активними, так і пасивними бухгалтерськими рахунками, а також за позабалансовими статтями. Ринкові ризики мають спільні властивості: ціновий та спекулятивний характер, подвійна зовнішня та внутрішня природа, безпосередній зв'язок з фінансовим ринком.

Ринкові та товарні ризики належать до групи цінових ризиків, які є одним з різновидів фінансових ризиків. Основним фактором, що визначає величину ринкових ризиків, є динаміка цін на ринках, що і дає підстави віднести ринкові ризики до групи цінових. Цінові ризики характеризуються ймовірністю зміни ринкових цін на фінансові інструменти або фізичні активи, що перебувають на

балансі або обліковуються на позабалансових рахунках банку. Отже, зміна ринкової ціни таких активів спричиняє зміну вартості активних і пасивних статей балансу або позабалансових зобов'язань банку. Найбільшою мірою ціновий ризик стає очевидним, коли вартість статей балансу оцінюється за поточними ринковими цінами. У цьому разі будь-які зміни ринкової ціни негайно відображаються на фінансових результатах діяльності банку. Несвоєчасний облік втрат або прибутків внаслідок зміни ринкових цін породжує додаткові проблеми, оскільки необізнаність щодо факторів ризику не означає, що їх немає.

До групи цінових ризиків належать: ризик зміни процентних ставок, валютний ризик, ризик зміни вартості цінних паперів, товарний ризик. Таким чином, більшість суб'єктів господарської діяльності тією чи іншою мірою мають справу з ціновими ризиками, а нестабільність і непередбачуваність як міжнародних, так і національних фінансових ринків в останні роки значно загострили проблему пошуку методів управління цією групою ризиків.

У міжнародній практиці для управління ціновими ризиками розроблено та застосовується багато методів їх зниження, таких як хеджування, страхування, імунізація, аналіз та управління дюрацією, вирівнювання структури вхідних і вихідних грошових потоків, валютні застереження та ін.

Крім цінових ризиків, до фінансових ризиків належать також **нецінові ризики**. Нецінові ризики визначаються можливими фінансовими втратами, які безпосередньо не пов'язані зі зміною ринкових цін фінансових інструментів чи фізичних активів. Це — збитки внаслідок втрати активів, неповернення кредитів, банкрутства партнерів або емітентів цінних паперів. До групи нецінових фінансових ризиків відносять ризики ліквідності, неплатоспроможності, кредитний та базисний ризик.

Найбільший вплив *ринкові ризики* мають на діяльність фінансових посередників, в інфраструктурі яких найпотужнішими є банківські установи. Тому ринкові ризики найчастіше вивчаються і досліджуються саме в контексті управління банківською діяльністю. В міжнародній практиці саме банки є найактивнішими учасниками фінансових ринків, тому їх часто називають «учасниками, які формують ринок». Зростання значення ринкових ризиків в діяльності банку зумовлено розширенням обсягу спекулятивних операцій та бажанням банків знайти додаткові обсяги доходів, розвитком самих фінансових інструментів та їх ринків, виходом за межі традиційної посередницької функції банків, пошуком нових видів торгових та інвестиційних операцій, що мають значний потенціал доходності, різносторонньою диверсифікацією банківського бізнесу.

В економічній літературі погляди на сутність та склад ринкових ризиків не однозначні. Існують різні трактування ринкових ризиків — від надто широкого до досить вузького.

В *широкому розумінні ринкові ризики* визначають як ймовірність зміни макроекономічних умов, що можуть мати негативний вплив на діяльність учасників ринку через несприятливу зміну доходності конкретного виду активів [23, с. 842]. В такому трактуванні ринкові ризики включаються до групи зовнішніх ризиків, пов'язуються з ринковим середовищем, нестійкістю валютного курсу, інфляцією, банкрутством клієнтів. Слід зауважити, що таке визначення охоп-

лює більшість ризиків банку, оскільки за зміни макроекономічних умов можуть реалізуватися практично всі види банківських ризиків — від кредитних до операційних. Тому визначення ринкових ризиків як ймовірності зміни зовнішнього середовища формує надто широке трактування, а це суттєво ускладнює оцінювання цих ризиків та не дозволяє сконцентруватися на виявленні безпосереднього впливу кон'юнктури фінансового ринку.

Інший підхід полягає у вузькому трактуванні ринкових ризиків як ймовірності зміни вартості тільки торгового портфеля банку. Такий підхід запропоновано Національним банком України. За цим підходом ринковий ризик визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів і товарів та курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговому портфелі банку. Цей ризик впливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових і пайових цінних паперів, валют, товарів і похідних інструментів (деривативів). А ризики, які виникають за інших обставин щодо аналогічних інструментів, які є в банківському портфелі, мають розглядатися у відповідних групах [27]. Таким чином, НБУ пов'язує ринкові ризики виключно з активами, що знаходяться в торговому портфелі банку. В такому трактуванні ринкові ризики включають ризик зміни вартості торгового портфеля цінних паперів та товарні ризики, але не включають процентного і повною мірою валютного ризику. В класифікації НБУ процентний та валютний ризики визначаються як окремі види ризиків. Слід зауважити, що така класифікація ризиків здійснена в основному для цілей банківського нагляду. Водночас, вітчизняні банки мають змогу запропонувати власну класифікацію ризиків, і в разі необхідності — розширити перелік ризиків з метою вдосконалення системи ризик-менеджменту.

Ще вужче трактування полягає в тому, що ринковий ризик визначається кон'юктурою тільки фондового ринку [28, с.10]. Оскільки торговий портфель цінних паперів складає менше 1 % чистих активів банківської системи, виокремлення ризику торгового портфеля недоцільне з погляду побудови ефективної організаційної структури ризик-менеджменту.

Найточніше визначення ринкових ризиків, яке поділяє більшість вчених та практиків, надає Базельський комітет з банківського регулювання та нагляду. В його документах ринкові ризики визначаються як ймовірність збитків за балансовими і позабалансовими позиціями банків, що виникають унаслідок коливань ринкових цін, а саме:

- ризиків, які стосуються інструментів, пов'язаних із зміною процентної ставки, та акцій, що перебувають у торговому портфелі банку;
- валютного і товарного ризику банку.

Згідно трактування Базельського комітету ринкові ризики включають товарний ризик, який визначається як ймовірність негативного впливу ринкових цін фізичних активів на діяльність банку. Такий підхід до трактування ринкових ризиків має на меті врахування впливу переоцінки позицій за товарними деривативами та фізичними активами на результати діяльності банку. В українських реаліях ринок товарних деривативів перебуває в стадії становлення, а тому в банках товарний ризик виникає в основному при реалізації заставного майна

або майна банку. Такі операції не входять до складу основної операційної діяльності банку та здійснюються час від часу. Крім того, операції з фізичними активами мають свою специфіку, зумовлену особливостями різних сегментів товарного ринку, і не можуть розглядатися в одній групі з операціями на фінансовими ринку.

Тому в групі власне банківських ринкових ризиків доцільно розглянути три основних види ринкових ризиків: процентний, валютний, ризик зміни вартості портфеля цінних паперів. Товарні ризики з огляду на специфіку ціноутворення різних груп фізичних активів (нерухомість, енергоносії, сільськогосподарська продукція тощо) слід розглядати окремо як різновид цінних ризиків і не пов'язувати їх суто з банківською діяльністю. Ключовою особливістю такого підходу є класифікація ризиків за критерієм сегментації фінансового ринку, що дає можливість врахувати специфіку ринку та властиві йому фактори ризику, які можуть негативно впливати на банківську діяльність.

Ринкові ризики — це ймовірність негативного впливу зміни ринкових цін фінансових інструментів на відкриті ринкові позиції банку. Таке трактування підкреслює цінний характер ринкових ризиків та їх зв'язок виключно з фінансовим ринком. Банк як універсальний фінансовий посередник здійснює свою діяльність на всіх сегментах фінансового ринку — ринку грошей, валютному та фондовому ринках. Тому виокремлюють такі види ринкових ризиків банку (рис. 6.1):

- процентний ризик, що формується на ринку грошей;
- валютний ризик, що формується на валютному ринку;
- ризик зміни вартості цінних паперів (фондовий ризик), що формується на фондовому ринку.

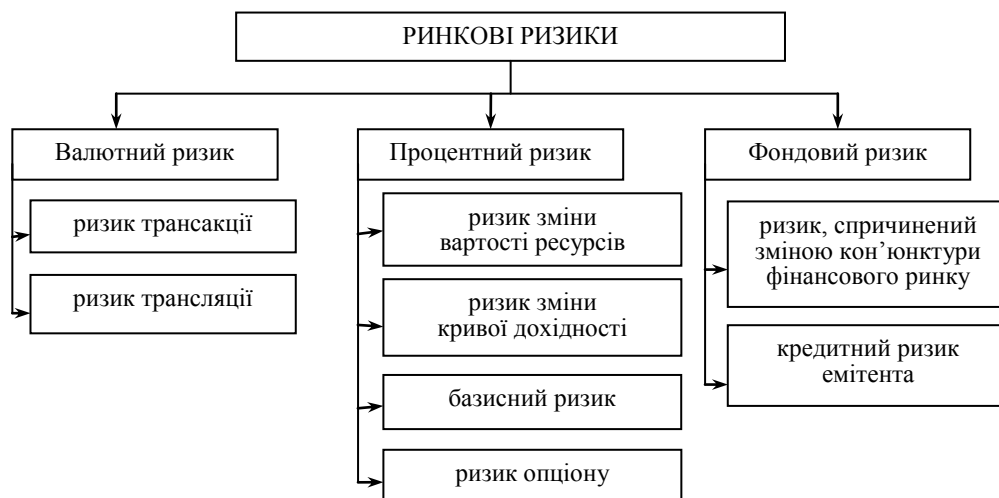

Рис. 6.1. Класифікація ринкових ризиків банку [14]

Всім цим ризикам притаманні спільні властивості, що й створює предметну основу для їх об'єднання.

- По-перше, ринкові ризики містять спекулятивну складову, що виражається в можливості як позитивного, так і негативного впливу на результати діяльності банку.

- По-друге, ринкові ризики виникають не безпосередньо внаслідок помилкових дій чи бездіяльності емітента або торгівця активами чи інструментами, а визначаються ймовірністю втрат як за балансовими, так і позабалансовими позиціями банку у результаті змін ринкових цін.

- По-третє, величина ринкового ризику значною мірою залежить від ефективності системи управління ризиками, оскільки ринковий ризик визначається підсумковим впливом двох складових — зовнішнього ризику, джерелом якого є існуюча ринкова ситуація, та специфічного внутрішнього ризику, що впливає із структури портфеля активів та пасивів банку.

- По-четверте, ринковий ризик поділяється на індивідуальний, тобто ризик зміни вартості кожного окремого інструмента, та портфельний з урахуванням кореляцій між цінами на фінансові активи, що знаходяться у портфелі банку.

Джерелами виникнення ринкових ризиків є:

- висока волатильність ринку за незначних відкритих ринкових позицій;
- низька волатильність ринку за значних відкритих ринкових позицій;
- висока волатильність ринку за значних відкритих ринкових позицій.

Важливою характеристикою ринкових ризиків є подвійна природа цього явища — зовнішня та внутрішня складова. Ринкові ризики виникають, з одного боку, за рахунок зміни параметрів ринку, тобто можуть розглядатися як зовнішні. З іншого боку, ринковий ризик може вплинути на результати діяльності тільки в тому разі, коли банк має відкриті ринкові позиції. Відкрита позиція банку виникає, коли сума активів певного виду відрізняється від суми пасивів такого самого виду. Враховуючи відкриті ринкові позиції банку як внутрішній чинник, ринкові ризики можна віднести й до групи внутрішніх ризиків.

На внутрішні фактори банк може впливати безпосередньо за допомогою ефективної системи ризик-менеджменту та методів оперативного управління. Дія зовнішніх факторів не залежить від банку, проте може зменшуватись шляхом обмеження ризикових видів банківських операцій, постійного моніторингу ризиків, створення відповідних страхових резервів, фіксації індикаторів діяльності банку. Виявлення факторів та джерел виникнення ризиків дозволяє їх вивчити, ідентифікувати, виявити логічний взаємозв'язок і підібрати найбільш ефективні методи оцінювання, прогнозування та управління.

Оскільки ринкові ризики виникають як за рахунок зовнішніх, так і внутрішніх джерел, їх не можна однозначно віднести ні до внутрішніх, ні до зовнішніх ризиків банку. Тому в класифікації ризиків за джерелами виникнення виокремлюють групу комбінованих ризиків, які утворюються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, до яких належать ринкові ризики (рис. 6.2).

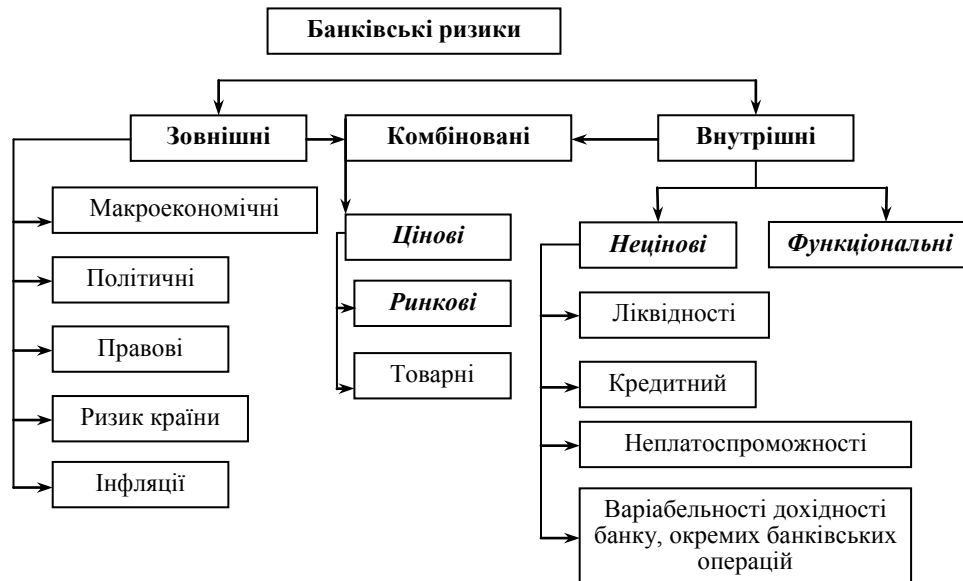

Рис. 6.2. Ринкові ризики в структурі банківських ризиків [14]

Процентний ризик (ризик зміни процентної ставки) — це ймовірність зміни дохідності банку та вартості його активів і пасивів внаслідок зміни процентних ставок. Зміни процентних ставок безпосередньо впливають на чисту процентну маржу та чистий процентний спред, а отже і на дохідність банку та вартість його власного капіталу. Процентний ризик може реалізуватися опосередковано через зміну вартості активів банку внаслідок зміни процентних ставок.

Основними **видами ризику зміни процентної ставки**, на які зазвичай наражається банк, є:

- 1) ризик зміни вартості ресурсів, який виникає через різницю в строках погашення (для інструментів з фіксованою процентною ставкою) та переоцінки величини ставки (для інструментів із змінною процентною ставкою) банківських активів, зобов'язань та позабалансових позицій;
- 2) ризик зміни кривої дохідності, який виникає через зміни в нахилі та формі кривої дохідності;
- 3) базисний ризик, який виникає через відсутність достатньо тісного зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, усі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими;
- 4) ризик права вибору (опціону), який виникає з наявності права відмови від виконання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямим чи непрямым чином наявне в багатьох банківських активах, зобов'язаннях та позабалансових портфелях. Такими інструментами можуть бути безстрокові депозити, що дають вкладникам право у будь-який час вилучити депозит з банку; кредити з правом дострокового погашення, а також різні види облігацій і векселів з правом дострокового викупу.

Процентний ризик тісно пов'язаний з фондовим, але ці ризики не ідентичні. Якщо зміна процентних ставок впливає на вартість фондових інструментів (акцій, облігацій тощо), то це — фондовий ризик, оскільки вплив процентного ризику є непрямим і неоднозначним.

З історії 1980-х років: американська компанія «FirstBankSystems, Inc.» з Міннеаполіса придбала значний обсяг державних облігацій з огляду на те, що менеджери цієї корпорації прогнозували зниження процентних ставок. Проте в 1987–1998 роках процентні ставки зросли, і відповідно, ціни на державні цінні папери знизилися. Внаслідок цього збитки компанії складали близько 500 млрд. дол, що призвело до продажу її штаб-квартири [33, с. 153]. Такі збитки доцільно пов'язувати саме з фондовим ризиком, а не з процентним.

Валютний ризик — це ймовірність зміни дохідності банку та вартості його активів і пасивів через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Працюючи на валютних ринках, банки формують валютні активи, залучають валютні зобов'язання, а отже наражаються на ризик зміни валютних курсів. Валютний ринок — це сегмент фінансового ринку, на якому товарами є іноземна валюта та банківські метали. Банки є суб'єктами як національних, так і світових валютних ринків і здійснюють широкий спектр валютних операцій у власних цілях та за дорученням клієнтів. Найпоширенішими валютними операціями банків є конверсійні, кредитно-депозитні операції, та операції пов'язані з обслуговуванням міжнародної торгівлі.

Внутрішню складову валютного ризику банку формує дисбаланс валютних активів та зобов'язань або відкрита валютна позиція банку. Коливання курсів валют за умови відкритої валютної позиції може мати як негативний, так і позитивний вплив на фінансовий результат банку.

За напрямом впливу на діяльність банку у структурі валютного ризику виокремлюють:

- ризик трансакції;
- ризик перерахування з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик);
- економічний валютний ризик.

Ризик трансакції полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій банку. Оскільки цей вид ризику впливає з операцій маркетмейкерства, дилінгу і прийняття банком позицій в іноземних валютах, він розглядається як складова ринкового валютного ризику.

Ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний) полягає в тому, що величина еквіваленту валютної позиції у звітності змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються для перерахування залишків у іноземних валютах в базову (національну) валюту.

Економічний валютний ризик полягає в зміні конкурентоспроможності фінансової установи або її структур на зовнішньому ринку через суттєві зміни обмінних курсів.

НБУ до ринкових ризиків відносить тільки ризик зміни реальної вартості відкритих валютних позицій — ризик трансакції. Трансляційний ризик часто пов'язують з процентним ризиком активів та зобов'язань в іноземній валюті, оскільки валютний курс безпосередньо впливає на проценті доходи та витрати банку. Але за своїм економічним змістом трансляційний ризик є складовою валютного ризику. Економічний валютний ризик охоплює ширший спектр впливу на банківську діяльність і часто є наслідком трансляційного ризику, ризику трансакції, кредитних, процентних, фондових ризиків. Економічний валютний ризик опосередковано впливає на банк і проявляється через інші види ризиків. Ринкові ризики мають безпосередній вплив на переоцінку активів та зобов'язань банку, тоді як економічний валютний ризик впливає опосередковано, тому його не доцільно розглядати у складі ринкових ризиків банку.

З поглибленням універсалізації банківської діяльності дедалі важливішим для банків стає **ризик зміни вартості цінних паперів**. Цінні папери є вагомою складовою кредитно-інвестиційного портфеля, предметом трастових договорів між банком та клієнтом, інструментом залучення коштів. Найвищий ринковий ризик зміни вартості цінних паперів пов'язаний з проведенням активних банківських операцій з цінними паперами на фондовому ринку.

Ринковий фондовий ризик (ризик зміни вартості цінних паперів) — це ймовірність зміни вартості цінних паперів через зміну кон'юнктури фондового ринку, вплив спекулятивних настроїв та психології учасників ринку.

Важливо відокремлювати ризик, пов'язаний зі зміною ринкової ціни цінних паперів, від кредитного ризику, який характеризує ймовірність дефолту емітента, впливаючи на ринкову вартість фондового інструмента (ризик емітента).

По-перше, ризик емітента пов'язаний з платоспроможністю емітента та здатністю сплачувати доходи за цінними паперами. Ринковий ризик стосується зміни ринкової вартості цінних паперів та торгового результату від купівлі-продажу цінних паперів.

По-друге, ризик емітента є лише однією, але обов'язковою причиною реалізації ринкового ризику. Зниження ринкової ціни може бути наслідком низки інших факторів, пов'язаних з кон'юктурою фондового ринку та психологією його учасників, макроекономічною ситуацією.

По-третє, ринковий фондовий ризик властивий також цінним паперам власного боргу банку. Падіння ринкової ціни скорочує попит на цінні папери банку та знижує ефективність важливого джерела ресурсів для банку.

Цінні папери банку можуть розміщуватися у торговому портфелі, портфелі на продаж та портфелі цінних паперів до погашення. Найвищим ризиком характеризуються цінні папери у торговому портфелі, які утримуються протягом короткого часу з метою отримання прибутку від різниці цін купівлі та продажу. Цінні папери у портфелі на продаж та портфелі до погашення утримуються банком протягом більш тривалого терміну в основному з метою отримання процентного прибутку. Для таких цінних паперів важливішим є ризик емітента.

Фондовий ризик стає актуальним для банку у випадку переведення цінних паперів у торговий портфель для підвищення ліквідності або уникнення ризику банкрутства емітента. Тому оцінку ринкового ризику важливо проводити також для портфелів цінних паперів на продаж і до погашення.

6.2. Методи прогнозування та оцінювання ринкових ризиків банку

Мета управління ринковими ризиками є складовою загальної мети діяльності банку — підвищення ринкової вартості власного капіталу банку та забезпечення досягнення цілей зацікавлених сторін. Однак, вибір цілей управління ринковими ризиками зумовлений спекулятивною складовою, що проявляється в можливості отримання як збитку, так і прибутку. Можливість отримання значних прибутків за рахунок сприятливої кон'юнктури фінансового ринку зумовлює підвищену схильність банків до прийняття ринкових ризиків.

Тому в процесі побудови обґрунтованої стратегії управління ринковими ризиками значно зростає важливість отримання достовірних та обґрунтованих прогнозів. Стратегія управління ринковими ризиками ґрунтується, насамперед, на отриманих прогнозах, тому прогнозування відіграє важливу роль саме в процесі управління групою ринкових ризиків банку. Прогнозування динаміки фінансового ринку є основою не лише для процесу оцінки ринкових ризиків, але і для ризик-менеджменту банку в цілому (рис. 6.3).

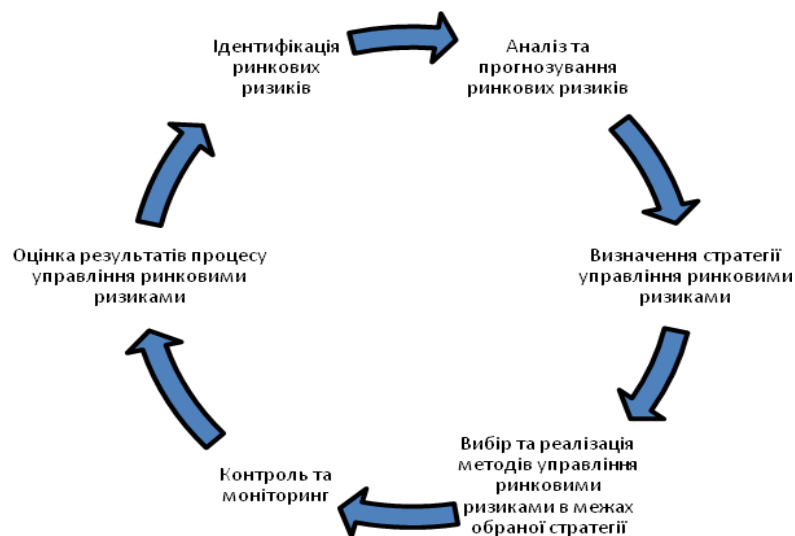

Рис. 6.3. Процес управління ринковими ризиками банку [14]

Прогнозування ризиків полягає у визначенні кількісної або якісної міри ризику на основі передбачення майбутньої кон'юнктури фінансового ринку.